

Отримано: 14 січня 2020 року

Прорецензовано: 23 січня 2020 року

Прийнято до друку: 29 січня 2020 року

e-mail: nikonenko2706@gmail.com

shep@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-193-195

Ніконенко О. І., Ріггер О. П. Кулінарна тематика у детективах (на прикладі німецькомовної літератури). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 193–195.

УДК: 821.112.2-312.4

Ніконенко Ольга Іванівна,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Ріггер Олена Павлівна,
кандидат філологічних наук, доцент

КУЛІНАРНА ТЕМАТИКА У ДЕТЕКТИВАХ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

У статті розглядається роль кулінарної тематики у сучасному детективі та поняття жанру детективу, кулінарного детективу на прикладі сучасної літератури німецькою мовою. Проведено загальний огляд звернення до кулінарної теми у детективі як художнього засобу розкриття сюжету та зображення головного героя. Проаналізовано правомірність віднесення творів сучасної німецької літератури до жанру кулінарного детективу, аналізується роль кулінарної тематики у розкритті детективного сюжету. Метою даної статті є дослідження та аналіз творів німецькомовної літератури детективного жанру, які пов'язані з кулінарною тематикою.

Ключові слова: сучасна німецька література, детектив, форми детективного жанру, жанр кулінарного детективу, кулінарна тематика та її роль у розкритті детективного сюжету.

Olha I. Nikonenko,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
Olena P. Rigger,
Candidate of the Philological Sciences, Associate Professor

CULINARY THEMATICS IN DETECTIVES

The article is devoted to the consideration of genre of crime novels in contemporary German literature general and to those with a culinary theme especially. The using of the term "culinary thriller" by authors and journalists is critically considered.

There is a short overview of the development of the genre of crime novel, there important stages, the structure and characteristics in German literature. Discussed is the popularity of this genre in recent years. The thriller in the modern German literature are thematically qualified. Culinary and gourmet theme is a popular environment in the criminals of the modern German crime thriller authors.

Culinary has a great place in the works of the crime genre and has various functions such as means of portraying the person's manager, crime scene or means for a crime or murder, as a tool of subject's development. Crime novels often have an educational function, informing the reader about the quality and production of gourmet products.

Authors analyze the concept of the culinary crime novel are of the opinion that a culinary crime novel is only a novel when the culinary theme is the motive for the crime. The empirical research is based on the thrillers by writers from Germany, Austria, Switzerland and Luxemburg. This allows an analyses of breadth and depth of the culinary content in the crime novels.

Key words: modern German literature, detective, forms of the detective genre, the culinary detective genre.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Детективний жанр сьогодення користується особливою популярністю як з боку читачів, так і авторів. Популярність цього літературного жанру пояснюється його спрямованістю на розкриття таємниці, здатністю робити незрозуміле зрозумілим, можливістю знайти істину [2, с. 36].

Серед творів сучасних авторів, що пишуть німецькою мовою детективний жанр посідає також провідне місце. Про популярність детективної літератури свідчить той факт, що в Німеччині з 1985 р. запроваджена щорічна премія за кращий детективний роман («Der deutsche Krimipreis»).

Детективний жанр сягає своєю історією до античності. Так автори Давньої Греції зверталися у своїх творах до теми вбивства та його розслідування. Підйому детективний жанр зазнає лише у 18 ст. і деякі дослідники вважають, що саме німецькі класичні твори як-то «Розбійники» Ф. Шіллера та особливо «Панна Скюдери» Е.Гофмана підготували ґрунт для класичного детективу. Розквіт детективного жанру пов'язують переважно з творчою діяльністю відомих представників англомовного детективного жанру Е. По та А. Коннан Дойла. Сучасний етап розвитку цього літературного жанру характеризується різноманітністю тем та численністю творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на надзвичайну популярність цього жанру, академічне літературознавство залишається здебільшого осторонь, обмежуючись окремими дослідженнями переважно класиків англомовного детективу.

Наукові розвідки останніх років присвячені переважно аналізу детективу як літературного жанру, його розвитку [5], класифікації [3], та аналізу форм [2; 4]. Частково незацікавленість літературних критиків та літературознавців пояснюється тим фактом, що детективний жанр тривалий час вважався масовою літературою, яка не виявляє художніх особливостей. У докір детективу ставилась чітка схема, відсутність апеляції до реального життя з політичними та соціальними подіями. На що ще Б. Брехт влучно зазначив, що у детективного роману «... є своя схема і силу свою він проявляє в її варіаціях» [1].

Питання детективного жанру розглядалися з позицій літературознавства, лінгвістики, культурології та філософії, що дозволяє нам зробити висновок, що вивчення особливостей детективного жанру має міждисциплінарний характер. Німецький дослідник П. Нуссер виділяє такі напрямки дослідження детективного жанру [7, с. 14–19]:

- Дослідження, присвячені становленню та розвитку жанру, аналізу термінологічного апарату, визначення місця жанру серед інших літературних жанрів.

- Жанрово-поетологічний напрямок вивчає техніку створення детективного роману, аналізує його внутрішню та зовнішню композиції.

- Літературно-соціологічний напрямок досліджує зображення суспільства в детективному романі та його вплив на читача.

- Напрацювання дидактичного напрямку присвячені можливостям вивчення літературно-соціологічних, критичних і естетичних аспектів детективного роману на практичних заняттях з літератури та інтерпретації тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомим є факт, що структура детективного твору є сталою – події пов'язані завжди зі злочином і його розкриттям. Виходячи з тематичного забарвлення подій, предмету, головного персонажу та, особливо, місця розвитку сюжету, у сучасній німецькомовній літературі розрізняють поліцейський роман (*Polizeikrimi*), шпигунський (*Agenten- und Spionageroman*), історичний (*historischer Krimi*), психологічний (*Psychothriller*), жіночий (*Frauenkrimi*), регіональний (*Regionalkrimi*), політичний (*politischer Krimi*), роман-загадку (*Rätselkrimi*), жорсткий (*Noir Krimi*), молодіжний (*Jugendkrimi*) і, навіть, шкільний (*Schulkrimi*) детективи. Ці назви є безпосередньою проекцією змісту художніх творів.

У своїй статті ми користуємося загальним терміном детектив під яким розуміємо літературний твір (роман або повість), пов'язаний зі скоєнням та розслідуванням кримінальних дій. Свідомо користуємося терміном також «сучасна німецькомовна література», оскільки для аналізу залучили твори авторів-носіїв німецької мови з Німеччини (*Ella Danz, Carsten Sebastian Henn*), Люксембургу (*Tom Hillenbrand*), Австрії (*Eva Rossmann*), Швейцарії (*Martin Suter*).

Сучасні німецькомовні автори детективного жанру все більше і більше звертаються у своїх творах до кулінарної тематики. Гастрономічна тема набула дивовижного розквіту на теренах детективного жанру, вражаючи своєю багатоплановістю художнього втілення. Деякі автори та, особливо, журналісти користуються терміном кулінарного детективу [8, с. 36]. Видавництво *Europa-Verlag* запровадило навіть окрему рубрику під назвою: *GourmetCrime*. А відоме австрійське медіа-видання «*Die Presse*» публікує періодично підбірку кулінарних детективів, обраних разом із Віденською книгарнею *Thrill & Chill*.

Мета статті – дослідити та проаналізувати твори німецькомовної літератури детективного жанру, які пов'язані з кулінарною тематикою.

Звернення до кулінарної або гастрономічної теми у детективному німецькомовному романі відбувається на різних рівнях та з різною інтенсивністю. На схожість детективу і кулінарії наголошує, можливо з певною іронією, Р. Кропф: «Вбивство як гарне меню: складові та час мають бути вірно обраними, а кухареві необхідні гарні нерви» (*переклад нау*) [6].

Інколи автори самою назвою твору готують читача до злочину, пов'язаного з кулінарною тематикою, а саме зі:

- стравами або продуктами харчування: „*Rostbratwurst*“ (К. Jäger), „*Unglückskeks*“ (E. Danz), „*Tödliche Oliven*“, „*Teufelsfrucht*“ (Т. Hillenbrand);

- напоями: „*Räuberbier*“ (Н. Schneider), „*Schnapsleiche*“ (S. Trinkaus), „*Riesling-Leiche*“ (S. Zimmermann), „*Der Kaffedieb*“ (Т. Hillenbrand), „*Wein und Tod*“ (E. Rossmann);

- кухарем як головною діючою особою: «*Der Koch*» (М. Suter);

- процесом приготування «*Der Mittagstisch*» (I. Noll), «*Kochwut*» (E. Danz).

Автори німецького кулінарного детективу, як прийнято на теренах жанру, створюють цілі серії творів за участю однієї або кількох осіб. Головними героями є відомі шеф-кухарі Юліус Айхендорф (К. Генн) і Ксав'єр Кіфер (Е. Гіленбрат), гурман-поліцейський Георг Ангермюллер (Е. Данц) або ж приватний детектив Альмен (М. Зутер), які вводять читача в захопливий світ креативного, творчого процесу приготування вишуканих страв, а також журналістка Міра Валенскі, через яку авторка та кухар Е. Росман діляться власними рецептам.

Усіх протагоністів об'єднує пристрасть до витонченого смаку, вони є гурманами найвищого гатунку, створюючи або насолоджуючись як самим процесом приготування, так і смаком страв та вин. Готування страв постулюється як надзвичайно творчий та креативний процес, а самі твори перетворюються в оду кулінарії.

Переважає більшість романів включає в себе готові рецепти, за якими читач може відразу почати готувати та ласувати шедеври кулінарного мистецтва.

Особливої уваги заслуговують романи німецької письменниці Е. Данц, яку критики охрестили Агатою Крісті німецького кулінарного роману [9]. Комісар Георг Ангермюллер, головний герой серії романів Е. Данц, є справжнім гурманом. Він цінує високоякісні страви, сам любить готувати і з задоволенням, проводить свій вільний час на кухні, щоб потім частувати рідних та друзів. Пристрасть до витонченого смаку настільки важлива для героя, що він не вірить в можливість скоєння злочину гурманом, чим і викликає подив та насміхання з боку колег. У всіх творах серії докладний опис процесу приготування та смакування посідає вагоме місце. А кожен кримінальний випадок відкриває комісару-гурману можливість нових досягнень в кулінарній сфері та нових знайомств з цінителями високої кухні та смаку. Але гастрономічна лінія виконує скоріше функцію створення реальної, знайомої кожному картини життя, слугує фоном для розкриття образів.

Іншого значення набуває тема кулінарії у творах К.С. Генна [10; 11]. Зірковий шеф-кухар Юліус Айхендорф випадково залучається до поліцейських розслідувань, спочатку захищаючи власні інтереси та перетворюючись поступово з підозрюваного в хобі-детектива. Незважаючи на різні мотиви злочинів, в усіх творах циклу особливе місце посідає кулінарна тема, яка слугує допоміжним засобом художнього розвитку сюжету. Творчий процес створення нових страв є для головного героя майже медитативним процесом, під час якого він не тільки створює кулінарні шедеври у своєму ресторані, але досягає особливого стану спокою і, завдяки цьому, розслідує вбивства. Шеф-кухар і шанувальник класичної музики у романі «*Nomen est Omen*» не просто готує, а «*komponiert eine neue Soße*» під назвою «*Soßenorgel*», в якому смак отримує «*Moll-Geschmacknoten*» [11]. Через героя-кухаря автор вдається до символічності. Так, у романі «*In vino veritas*» за допомогою старанно продуманого меню та подачі страв і вин (які занадто детально описані), герой провокує злочинця завдяки назвам та асоціаціям. Цим самим автор доводить інтригу до кульмінації, утримуючи напругу читача, який має нагоду ознайомитися як з історією страви *Labskaus*, так і з особливостями виробництва та смаку вина *Riesling Spätburgunder* [10].

Кулінарна тематика представлена і в творах письменниці Е. Росман. Твори цієї представниці детективного жанру об'єднують сюжет, який базується на розкритті злочину журналісткою Мірою Віленські, яка обожає готувати. І, незважаючи на те, що кулінарна тема слугує обрамленням кримінального злочину, авторка вдається до такого детального опису, що у читача складається враження, що він присутній при цьому процесі та відчуває аромат і смак.

Автори настільки захоплюються описом приготування різних страв, що інколи романи перетворюються в збірки кулінарних рецептів.

Інакше розгортається кулінарна тематика разом із зірковим кухарем, Ксавієром Кіфером у творах Тома Гілленбранда із Люксембургу. Автор обмежується переважно лише назвами страв, які передають атмосферу та колорит Люксембургу: *Gromperkichelcher, Bouneschlupp, Gaardebounen, Mummentaart* [12]. Місцем злочину є ресторан головного героя, а мотивом і засобом слугує екзотичний фрукт, тінь якого переслідує читача до кінця роману. У кожному романі читач пізнає різні сторони гастрономічного світу: як має смакувати справжня оливкова олія: *pfeffrig, fruchtig, bitter* [14], відкриває таємницю приготування суші [13]. Події, злочини і розслідування шефа ресторану, який вимушено стає хобі-детективом, пов'язані з гастрономічною сферою, викриваючи мафіозні схеми харчової галузі, пов'язані з якістю оливкової олії, отруйною рибою, жорсткою конкуренцією у гастрономічній галузі.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Незважаючи на таке детальне висвітлення кулінарної та гастрономічної тем у детективах сучасних німецькомовних письменників, вважаємо помилково відносити деякі зазначені твори до жанру кулінарного детективу. Так, у більшості вище згаданих творів кулінарна тематика слугує засобом розкриття характеру героїв, місцем скоєння злочину, засобом скоєння злочину. Грунтуючись на визначенні жанру як типу художнього твору, специфічними властивостями якого є наявність злочину, вважаємо кулінарним детективом лише романи, в яких мотив злочину пов'язаний з кулінарією. Так, з проаналізованих творів, до жанру кулінарного детективу належать, на нашу думку, лише твори Тома Гілленбранда.

Загалом дана тематика вимагає більш ґрунтовного подальшого аналізу та вивчення теоретичних засад, залучення інших творів та порівняння творів німецької літератури детективного жанру з відповідними представниками інших країн.

Література:

1. Брехт Б. Заметки о литературе и искусстве. *Иностранная л-ра*. 1972, № 5. С. 298–315.
2. Крапівник Г.О. Гібридизація форм детективного жанру як відображення сучасного культурного процесу. *Грані*. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_6_8
3. Терехова М. Б. Пути развития современных текстов детективного жанра. *Вестник Московского государственного лингвистического ун-та*. 2009. № 559. С. 159–168.
4. Ebner R. Rot-weiß-rote Mordgesellen. Neue kulinarische Krimis von Alfred Komarek und Eva Rossmann. *Wiener Zeitung, Rubrik: Bücher*. 2001. № 212. С. 12.
5. Götting U. Der deutsche Kriminalroman zwischen 1945 und 1970. Formen und Tendenzen. Marburg: Tectum Verlag, 2000. 372 S.
6. Kropf R. Tatort Küche: Kulinarische Krimis. *Die Presse*. 25. 10.2007. URL: http://diepresse.com/home/leben/ausgehen/339309/Tatort-Kueche_Kulinarische-Krimis.
7. Nusser P. Der Kriminalroman. Stuttgart: Metzler, 1992. 187 с.
8. String D. Der Hedonismus und der Tod. Warum in Krimis so viel gegessen und getrunken wird. *Ich kannte den Mörder wußte nur nicht wer er war. Zum Kriminalroman der Gegenwart*. Innsbruck: Studienverlag, 2004. С. 121–143.

Джерела ілюстративного матеріалу:

9. Danz E. Ballaststoff. Gmeinder Verlag, 2011. 326 с.
10. Henn C. In vino veritas. Eifel Krimi 4. Köln: Emons Verlag, 2002. 205 с.
11. Henn C. Nomen est Omen. Eifel Krimi 5. Köln: Emons Verlag, 2003. 220 с.
12. Hillenbrandt T. Teufelsfrucht. Ein kulinarischer Krimi. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2011. 304 с.
13. Hillenbrandt T. Rotes Gold. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2011. 304 с.
14. Hillenbrandt T. Tödliche Oliven. Köln: Kiepenheuer & Witsch, 2014. 320 с.
15. Rossmann E. Ausgekocht. Ein Mira-Valensky-Krimi. Wien, Bozen: Folio Verlag, 2003. 262 с.